

Posudek na disertační práci Mgr. Lenky Zogátové *Zahvízdej čtverec! Fenomén slam poetry v souvislostech českého undergroundu, alternativní a DIY kultury*

Disertační práce Lenky Zogátové *Zahvízdej čtverec! Fenomén slam poetry v souvislostech českého undergroundu, alternativní a DIY kultury* (Brno: FAVU VUT v Brně, 2011, 151 stran včetně příloh) je podle slov autorky členěna do pěti kapitol (strany 8–91): 1. Udělej si sám! DIY (§ 1–1.8), 2. Poetry slam a slam poetry (§ 2.1–2.4.10), 3. Shrnutí obecných poznatků z historie a vývoje slam poetry (§ 3.1–3.12.1), 4. Harmonizace krajnosti! (§ 4–4.1) a pátá Alternativní společenství v osmdesátých letech 20. století v Brně (§ 6–6.2 + § 5.2); závěr je na s. 89–91. — V první kapitole představuje autorka tvůrčí koncept amatérské tvorby založené na samoobsluze, na nezávislé produkci uměleckých děl a kulturních akcí mimo oficiální aktivity podporované institucemi většinové společnosti, na altruistickém kooperativním jednání. Pokouší se vystopovat základy hnutí DIY a vnímá je jako kulturu svého druhu. Definice DIY kultury je poněkud nepřesná, hlavně vlivem použitých expresiv (§1.4, 2.–4. věta) či paradoxů („DIY kultura se vyznačuje postojem, který není nezávislý na většině,“ s. 11; „étos DIY spočívá na [...] principu [...] osvojit si [...] chuť tvořit , ale i bořit“ – sic!, s. 12). — Druhá kapitola se soustředí na popis historie vzniku a motivace poetry slamů v Americe a jejich rozšíření v Evropě, hledání jejich inspiračních zdrojů jak v dějinách orální, tak slovesné kultury a v jiných druzích umění. Autorka v krátkých kapitolkách pojmenovává rozsáhlou řadu rozmanitých podnětů, zdrojů a pramenů, z nichž slameři mohli vycházet, používá i krátké medailony uměleckých osobností, resp. rozhovory s nimi a vytváří bohatou mozaiku faktů, jevů, zvláště pak projevů a rysů slam poetry. Autorka poukazuje na neobvyklost již vžitého českého pojmenování *slam poetry* proti anglickému originálnímu poetry slam a na neexistenci uspokojivé definice. Očekávali bychom, že disertační práce přinese vyhodnocení zjištěných skutečností a nabídne alespoň pracovní definici ústředního pojmu celé práce. Místo toho je čtenář informován o naprostých podružnostech (např. § 3.3.2 až 3.3.4), nepřinášejících žádné odborně relevantní informace. Místo stanovení jasných hodnotících kritérií, jak fenomén slam poetry v uměleckém prostředí objektivně posuzovat a uchopit, aby jeho společenské, eventuálně estetické hodnoty byly doceněny i na vyšších rovinách kulturního provozu (ne pouze v subkulturní komunitě), shromažďuje subjektivní vyjádření účastníků (§ 3.2.1) a podporovatelů pojednávaného fenoménu (§ 3.3.2 až 3.3.4, § 3.5 s. 47 aj.), vypráví osobní historky (§ 3.1), popisuje skandály ze soutěží (§3.8.1) a různé „protestní“ akce slamerů (s. 58–64). K definici slam poetry se však bohužel autorka nedobírá.

Na několika místech předložené práce jsou hledány vztahy fenoménu *slam poetry* k odbornému literárnímu prostředí, k oblastem divadla a hudby. Je tak ovšem ke škodě věci činěno nápadně nesystematicky. Autorka sice v úvodu píše, že její „práce není výzkumem s jasně definovanou otázkou, která by byla potvrzena či vyvrácena, ale zejména popisem s náznaky analýz a zobecnění“ (s. 5), nicméně pokud tu tato věta není omylem a autorka si nespletla žánr, odborná práce s příznakem disertační vyžaduje jak notnou dávku systematickosti, tak jasné hodnocení popisovaných jevů a jejich vymezení. Není chybou *slam poetry*, že jde o multimediální fenomén konstituovaný na průsečíku více uměleckých druhů a v jejich rámci i různých žánrů. Všechny tyto prvky lze právě za pomoci literární, divadelní a hudební vědy a estetiky definovat, pro vymezení všech naznačených rysů a charakteristik

slam poetry mají tyto vědy a intermedialita již vytvořené nástroje. Rezignace na definici ústředního pojmu je základní nedostatek této práce (a je i na škodě samotné SP). Svědčí o tom ne tolik ambivalentní postoj k odborné komunitě (resp. k neslamujícím literátům, jak naznačuje závěrečná invektiva vůči J. Těsnohlídkovi, eticky nepatřičná – s. 91), demonstrovány tvrzeními „literární časopisy a servery se vyhýbají přímé konfrontaci s SP“ (s. 40), resp. „relativně kritické ticho by mělo být prolomeno“ (s. 39), a vedle nich požadavky typu „pokud tedy uzná ještě někdy některý z literárních badatelů, že by bylo vhodné zmínit i SP, bude muset navštívit několik jejích akcí“ (ibid.), „žádný renomovaný posuzovatel, kritik nemá v tomto DIY systému své místo“ (s. 51). Rezignace na definici pojmu *slam poetry* je patrná především z nedbalosti, s jakou autorka shromažďuje alespoň minimální charakteristiky fenoménu. Na jedné straně volá po interdisciplinárně traktované kritice („SP si od své kritiky žádá nový interdisciplinární jazyk“ – s. 39), na druhé straně nedokáže ani popsat, čím se má vyznačovat dobrá SP, respektive ji definovat alespoň s pohledu jednoho vědního oboru, když ne interdisciplinárně. Mozaika kuriozit (např. o Obamovi a rapu) a kratičkých popisů všemožných projevů osob, které veřejně prezentují své texty, neznamena interdisciplinaritu. Má-li vzniknout institucionální, nebo i neinstitucionalizovaná odborná kritika, je třeba nastavit měřítka a formulovat kritéria. Jasná, přesná definice *slam poetry* a příbuzných jevů je tu tedy potřeba jak sůl, a to zřejmě i pro samotný provoz SP, pokud bychom měli brát autorčiny výtky do řad odborné veřejnosti vážně.

K definiční nedbalosti ještě jednu poznámku. Nejenže často z dobrých postřehů nejsou vyvozovány závěry a vytěženy přínosné informace, jako např. z kapitoly Chudé divadlo, z úvodních pasáží o rapu nebo o performanci nebo na počátku § 3.10 o zábavnosti, v průběhu práce se postupně mnohá tvrzení vylučují, znejistují, popírají – ale autorka tyto rozpory neviduje. Obecně vzato může odborná práce podávat obraz výzkumu jako postupnou dekonstrukci hypotézy, to však není tento případ. Tak jako se na začátku (na s. 12) pozastavujeme nad étosem destrukce, tak není průhledný argument na s. 25-26 o omezujících nedostatečných uměleckých zkušenostech a zároveň neexistenci selekce v SP; diskuse o jazykové podobě českého pojmenování přinášející uchopitelné argumenty končí bezobsažným citátem osobního e-mailu a povzdechem (s. 28n.); místo aby poznatky byly vyhodnoceny. —

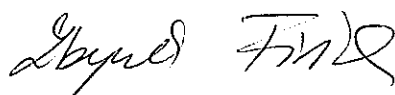
Stejný problém s odbytým, odborně insuficientním uchopením jevů pokračuje i ve třetí kapitole. Ta ve skutečnosti není žádným shrnutím obecných poznatků z historie a vývoje SP (jak stojí v nadpisu), ale směs historek, spoře komentovaných promluv pamětníků a účastníků soutěží, heslovitých charakteristik dílčích jevů, jako je soutěž, ústní slovesnost, zábavnost, různých projevů street artu, případně popisu akcí slamerů ve veřejném prostoru apod. Na začátku kapitoly dochází záhy k prvnímu matení pojmů, když na s. 37 čteme, že slameři „kombinují a využívají literární a performační postupy“, dole pak, že SP „ze své podstaty klade důraz na oralitu“, „avšak SP své kořeny nespojuje s předliterárními obdobími“ (vše s. 37). Autorka jako by ignorovala pozici ústní slovesnosti v dějinách verbální kultury; že o věci nemá jasno, dokazuje pak tvrzením, že „ústní slovesnost bývala často považována za variantu písemné tvorby“, resp. „mělo se za to, že není hodna vědeckého zájmu“ (vše s. 50); k tomu autorka „pravidelný rytmus či použití refrénu“ prohlašuje za „jasný vliv hip hopu“ a tvrdí, že „pravidelný rým je obvykle vnímán jako rozšíření hip hopové tradice“ (vše s. 43). Odkud má taková neodborná, chybná a nepodložená tvrzení, nesdělí, takže je třeba mít za to,

že čtenáři nabízí tyto nesmyly jako vlastní objevy. — Čtvrtá kapitola o rozsahu asi 5 stran přináší krátký portrét umělce a pedagoga Petra Váši a ukazuje, že četné vlastnosti jeho osobitého projevu nazývaného *fyzické básnictví* jsou shodné s projevem slamové poezie. (V předchozí kapitole je také poukázáno na Vášova veřejná vystoupení politického rázu, tedy na rys angažovanosti nekomerčního umělce – ani tak ohraničené téma tedy není autorka schopna udržet pohromadě.) Zařazení samostatného portréru do celé práce je kompozičně neuvážené, neboť zde opět postrádáme relevantní závěry vyvozené z této kapitoly. — Úctyhodný je kontextový záběr, pokus o široké kulturní a historické ukotvení je třeba hodnotit kladně. Nicméně je uskutečněn stejnou nesytematickou metodou jako práce na vymezení fenoménu SP v kontextu druhů umění. Kontext naznačený v páté kapitole je ze třetiny textově totožný s magisterskou diplomovou prací L. Zogatové z r. 2007 (obhájeno na FF MU). Při zpracování staršího materiálu však došlo i k chybám (kromě nedbalosti v bibl. údajích nejspíš také na s. 75 dole ohledně perzekuce souboru Tak tak). O českém undergroundu ovšem existuje dostatek dostupné odborné literatury, která měla být náležitě použita jako opora pro přesnější vymezení kulturního fenoménu s jeho funkcemi a hodnotami. Čtenář tuší, že autorka si těchto hodnot je plně vědoma. Ovšem i pátá kapitola je zatížena motivickou roztěkaností, jakož i povrchností v některých pasážích (hudební a výtvarný underground). — Ani pasáže v kratičkém třístránkovém závěru, v nichž se autorka snaží nově o kondenzovanější popis některých klíčových pojmů, nemohou nahradit insuficientní vymezení badatelského úkolu a chaotický, entropický a nezhodnocený sesbíraný materiál.

Z literárněvědného pohledu shledává čtenář v práci projevy základních neznalostí, které nemůže úspěšná disertační práce vykazovat. Z hlediska práce s informacemi na odborné úrovni a jejich odborné traktace se tu setkáváme se zásadním nedostatkem, spočívajícím v tom, že autorka neokázala vybrat a odborně seřadit relevantní informace, oddělit vzpomínky a emotivní líčení respondentů a autorky od historických fakt, s absencí relevantního odborného zhodnocení a zobecnění popsaných jevů. Text se nesnaží být ani polemický a zhusta bez argumentace staví pouze názor autorky proti názoru (např. s. 41, 50, 51). Práci tak nevyvážených odborných kvalit nepřidá na přesvědčivosti ani odvaha autorky ironizovat autory citovaných rozhovorů (např. Těsnohlídek) nebo odborných statí (např. Piorecký) – v odborném textu to více než vtipně vyznívá neomaleně. Odborně matoucí je rádobyhravá intertextualita v nadpisech typu *Život je Bílý dům*, § 2.3.5; nevhodně působí tematická roztříštěnost na kratičké kapitoly někdy o pouhých šesti řádcích textu, jelikož se tu nejedná o vsuvky či digrese, je pojednání tématu diskontinuitní. — Nedbalost pozoruje čtenář i v používání odborných pojmů: např. metoda stříhu je tu použita k označení *koláže* (s. 19); významově naprosto matoucí je vymezení SP jakožto výpovědi „v souvislostech konkrétního prostoru, místa a času, která se znovuvytváří v novém kontextu“ (s. 23 – proč znovu? v čem je nový? definuje si autorka vůbec nějak termín *výpověď*?); „interdisciplinární jazyk“ (s. 39); hodnocení vyslovovaná adjektivem *zajímavý* působí v disertaci jako obłudnost (s. 43). — Práci zatěžuje hojné množství chyb v interpunkci, četné překlepy (což je místy eufemismus pro pravopisné chyby), občasné neobratnosti syntaktické a stylové (expresiva v lexiku i syntaxi). Místy chybí bibliografické údaje u citátů. Chvat je rovněž zřetelný z chybného číslování kapitol v textu disertace.

Mgr. L. Zogatová ovšem předkládá k posouzení vědeckou práci, jež ji má dovést k obhajobě vědecké hodnosti Ph.D. Nejsem přesvědčen, že každé neobvyklé, aktuální, dosud badatelsky nezpracované téma, které je předloženo v takto nevyrovnané podobě, musí být hodno obdivu jen pro svou průzkumnickou roli. Dobrý materiálový základ a schopnost autorky formulovat občas přesvědčivě zjištěná fakta vytvářejí naději, že při soustavnějším zaměření na uspořádání a vyhodnocení získaných poznatků se podaří vytvořit vědecky přínosnou práci, která posune interdisciplinární bádání na poli intermediálních studií o značný kousek vpřed. Bude to práce záslužná, a proto je třeba ji vykonat s o to větší mírou zodpovědnosti a přesnosti. Přeji k tomu do té doby autorce hodně sil. Nyní ovšem předložený rukopis nedoporučuji k obhajobě, resp. nedoporučuji na jejím základě udělení akademické hodnosti Ph.D.

V Brně 22. září 2011

doc. PhDr. Zbyněk Fišer, Ph.D.